

יכול מראש חודש להראת הפסח במבט ימי-ביניימי פרופ' אלישבע באומגרטן

שיעור 1: התיישבות, התמקמות ופולחן דתי

כתב הזכויות של רודריג משפאייר, בתוך: בן-ציון דינור, ישראל בגולה א, 1, עמ' 170-171

בשם השילוש הקדוש ושאינו מחולק. אנכי רודיגירוס, הנקרא גם בשם הויזמן, בישוף אשפירה, בעשותי את העיר אשפירה לכרך, חשבתי כי אוסיף אלף מונים על כבוד מקומנו, אם אביא גם יהודים לשכן בו.

ואת היהודים שהובאו הושבתי מחוץ לעדה ולמקום מגוריהם של שאר התושבים; ולמען לא יהיו בנקל למפגע לפרעות ההמון הגס הקפתים חומה. ואת מקום מושבם, אשר רכשתי לי בצדק ובמשפט - כי את הגבעה רכשתי לי, חלקה האחד בכסף והשני בחליפין, ואת העמק קבלתי במתנה מאת יורשיו - מסרתי להם בתנאי, כי מדי שנה בשנה עליהם לשלם שלוש ליטראות וחצי בכסף אשפירה לצרכיהם הכלליים של האחים.

נתתי להם רשות וזכות לעסוק בחילופי זהב וכסף ולקנות ולמכור כטוב בעיניהם בקרב מקום מושבם וכן מן המקום מחוץ לנמל ועד לנמל האניות ובנמל עצמו. ואת הרשות הזאת נתתי להם (גם) בכל העיר.

ונוסף על זה נתתי להם מאחוזת הכנסיה מקום-קברות לנחלה.

ועוד זאת הוספתי: איש יהודי ממקום אחר כי יבוא להתארח אצלם אין עליו לשלם מכס. וכשליט העיר בין התושבים, כך ראש הכנסת בין היהודים, עליו לחרוץ כל ריב ומשפט אשר יהיה ביניהם או עליהם. אולם במקרה שלא יוכל לחרוץ משפט, יבוא הדבר עד בישוף העיר או עד החצרן שלו.

השמירה בלילות, ההגנה והביצור (של החומה) מוטלת עליהם רק במקום מושבם, וההגנה היא ביחד עם המשרתים.

מותר להם לקחת מיניקות ופועלים שכירים משלנו.

בשר שחוט האסור עליהם על פי חוקי דתם מותר להם למכור אותו לנוצרים ומותר לנוצרים לקנותו.

כללו של דבר, להשגיא את חסדי נתתי להם חוקים אשר לא היו כמוהם לטובה לעם היהודים באחת מערי הטבטונים.
ולמען לא יקום אחד הבאים אחרי לגרוע מן הזכויות וההנחות הללו, או לשים עליהם מס כבד, בטענו, כי מעצמם לקחו להם את ההנחות האלה, ולא מידי הבישוף באו להם, כתבתי את כתב-ההנחות הנזכרות למעלה, ולעדה מתאימה להם השארתי. ולמען זכר לדבר גם לימים הבאים, באתי על החתום בכתב-ידי ובחותם טבעתי, כמו שאפשר לראות למטה, קיימתי (את הכתב הזה). ניתן בשלשה עשר לחודש ספטמבר 1084, בשנה השתים עשרה ליום אשר החילותי לשלוט במדינה הזאת והשם בישוף נקרא עלי.

ר' שלמה בר שמשון, בתוך: גזירות אשכנז וצרפת בעריכת א.מ. הברמן (תרשיש, תש"ו)
בראשית באנו תקוע אהלינו - וכל יסיע יתידותיו לנצח אל שפיירא הזאת, זה היה על דבר הדליקה אשר נפלה במדינת מעגנצא, עיר מולדנו מקום אבותינו, קהילה הקדומה המהוללה ומשובחה מכל קהילות מלכות ונשרפה כל שכונת היהודים והרחוב שלהן והיינו בפחד גדול מן העירוני; ובאותה שעה בא מאיר כהן מוורמיישא ובידו תורת כהנים והיו סבורים שהוא כסף או זהב והרגוהו; ואז היה לפרט לבריאת עולם "אם יהרג במקדש אדני כהן". אמר להם רבינו משולם: מעתה אל תיראו כי זה היה שקול. ואז נתנו אל לבינו לצאת משום ולנוח כל אשר נמצא עיר מבצר אולי יחנן יי החונן וירחם המרחם ויעזור העוזר להחיותינו כהיום הזה. וקבל אותנו בסבר פנים יפות ושלח גם אחרינו שריו ופרשיו ואז נתן לנו ירכתי העיר ואמר אלינו להקיפינו חומת דלתים וברית לחסות אותנו מן הצוררים להיות לנו למבצר.

שיעור 2: לוח השנה במבט בין דתי

יוסף דן, "קטע מספר הכבוד לר' יהודה החסיד", סיני, 36 (תשל"ב), עמ' 119

ארבע תקופות השנה מניין? מן התורה. כך מצינו: תקו' ניסן למה, מפני שגור הקב"ה על המים אשר ביאור מצרים ונהפכו כל המים אשר ביאור לדם, ונעשו כל המים שבעולם לדם. לפיכך אנחנו חושבים תקופת ניסן. תקופת תמוז למה? שבשעה שהיו אבותינו במדבר ונבקעו המים, אמ' הקב"ה למשה ואהרן "ודברתם אל הסלע" מה עשה משה הכה את הצור- ובכתה, ויזובו. "ויצא" לא נאמר אלא "ויזובו" ואין לשון זיבה אלא דם שנא' "ואשה כי יזוב דמה". ונעשה כל מימות שבעולם אותה שעה לדם, לפיכך אנחנו חושבין תקופת תמוז. תקופת תשרי למה? שבו נעקד יצחק על גבי המזבח, וכיון ששלח אברהם את ידו ולקח את המאכלת לשוחטו, טיפסף המאכלת דם, לפיכך אנחנו חושבין תקופת תשרי. תקופת טבת למה? שבו נדר יפתח את נדרו לבתו, ובארבעת ימי התקופה היו בנות ישראל מתנות לה. ובשעה ששחט יפתח את בתו נהפכו כל המים לדם וכת' "מימים ימימה", לפיכך אנחנו חושבין התקופות ארבעתן"

שופטים י"א, 40-34

ויבא יפתח המצפה אל ביתו והנה בתו יצאת לקראתו בתפלים ובמחלות ורק היא יחידה אין לו ממנו בן או בת. ויהי כראותו אותה ויקרע את בגדיו ויאמר אהה בתי הכרע הכרעני ואף היית בעברי ואנכי פציתי פי אל יהוה ולא אוכל לשוב. ותאמר אליו אבי פציתך את פיך אל יהוה עשה לי כאשר יצא מפיה אחרי אשר עשה לך יהוה נקמות מאיביך מבני עמון. ותאמר אל אביה יעשה לי הדבר הזה הרפה ממני שנים חדשים ואלכה וירדתי על ההרים ואבכה על בתולי אנכי ורעותי. ויאמר לך וישלח אותה שני חדשים ותלך היא ורעותיה ותבך על בתוליה על ההרים. ויהי מקץ שנים חדשים ותשב אל אביה ויעש לה את נדרו אשר נדר והיא לא ידעה איש ותהי חק בישראל. מימים ימימה תלכנה בנות ישראל לתנות לבת יפתח הגלעדי ארבעת ימים בשנה.

ר' יעקב מולין, מהרי"ל: מנהגים (מכון ירושלים, תשנ"ה), עמ' 78-79

תקופת ניסן לפעמים שחל בליל שאיבת מי המצות. הורה מהר"י סג"ל אע"ג דיש אומרים דאין נפקותא בזה ואין סכנה במים רק לשותה אותן בשעת התקופה. וכ"כ המרדכי ורוקח דאין נפקותא במי המצות להשמר מסכנת התקופה דשומר מצוה לא ידע דבר רע. אכן לא נהגינן הכי דאין סומכין על הנס. אך יקח יתד ברזל חדש ויתלה בחוט או משיחה אל תוך המים בשעת התקופה כמנהג העולם. ואל ישליכנו שם דכשיוציאנו צריך להכניס ידו תוך המים ויתחממו. ודוקא יתד חדש או מחט וכה"ג ולא ברזל אחר שמא ידבק בו מאומה ויבא תוך המים. וכן מסיק נמי במהרא"ק לתת ברזל אל המים כל זמן התקופה ואז אין רשות למזיק. הג"ה במהרא"ק דאין להקפיד על התקופה אלא בנהרות ולא בעיר אך דגורו עיר אטו נהרות. וכן אם בר מינן מת באותה דירה אין לשפוך את מי המצות, דאין חובה הוא אך לפרסומי מילתא, עכ"ל.

בן ציון דינור, "ישראל בגולה" כרך II א (מוסד ביאליק, תשכ"ד), עמ' 111

יש מדינות שבהן השוני של הלבוש מפלה את היהודים ואת הסרצנים מן הנוצרים, אולם יש מדינות שבהן נתערבבו התחומים עד כדי כך שכל הבדל ביניהם אינו ניכר. כיון שכך יש מקרים שמתוך השגה נוצרים מזדווגים לנשים יהודיות או סרצניות או יהודים או סרצנים לנשים

נוצריות. אולם כדי ליטול מזיווגי-פריצות פסולים אלה כל אמתלה של טעות כנ"ל, הננו קובעים שאנשים אלה, בין גברים בין נשים, ייבדלו משאר האוכלוסייה על ידי צורת לבושם בכל עת, בכל ארצות הנוצרים, בפרט לאחר שאנו קוראים שאותו הדבר עצמו הוטל עליהם על ידי משה גם כן. ובימי האבלות הנוצרית וייסורי האדון כל ייראו ברשות הרבים, שכן נודע לנו שבימים הנ"ל אחדים מהם אינם נרתעים מלהלך בלבוש מהודר ואינם חוששים מלשים בכך ללעג את הנוצרים המראים בימים אלו סימני אבל לזכר ייסורי-הקודש. דבר זה יהא אסור עליהם איסור מוחלט, כדי שלא יהינו לעשות פומבי לעצמם לכלימת המושיע. והואיל ואין לנו להתעלם מפגיעות במי שהסיר את פגעינו שלנו, מצוים אנו שמחוצפים מעין אלה ייענשו על ידי הנסיכים החילוניים בעונש היאה להם כדי שלא יעיזו לגדף את מי שנצלב למעננו.

שיעור 3: ההכנות לחג על פי ספרי מנהגים

ר' יעקב מולין, מהרי"ל: מנהגים (מכון ירושלים, תשנ"ה), עמ' 52

דרש מהרי"ל סג"ל פעם אחת בשבת הגדול שנת קפ"ז לפ"ק, והיא השנה שנתבקש בחדש אלול אח"כ לשיבה של מעלה, תנצב"ה זכותו יעמוד לנו. ופתח הדרשה בק"ק וורמיישא בהאי ליסנא: וידבר משה את מועדי (ויקרא כג מד)

ר' יעקב מולין, מהרי"ל: מנהגים (מכון ירושלים, תשנ"ה), עמ' 53

פעם אחת סיים ואמר: ידענא בעם זה דכולם יודעים הלכות המועד מקטנים ועד גדולים, וכ"ש הלומדים שיודעים דברי רז"ל. אפילו הכי מוטל על הציבור לשמוע הדרשה, שמתוך כך משימים אל לבם בשעת מעשה.

ר' יעקב מולין, מהרי"ל: מנהגים (מכון ירושלים, תשנ"ה), עמ' 80-81

רבינו אפרים. וכשהוא מברך על הביעור אז יהיו בני ביתו עומדים אצלו [...] ועונין אמן על ברכתו. ואז יכולין לסמוך על אותה ברכה ולסייעו לבדוק משום דאפילו עשרה העושין (מצוה) אחת, אחד מברך לכולן.

ר' יעקב מולין, מהרי"ל: מנהגים (מכון ירושלים, תשנ"ה), עמ' 82-83

זמן בדיקת חמץ קבעו חכמים בלילה משום דאז בני אדם מצויין בבתיהם וגם אור הנר יפה אז לבדיקה. ולאור הנר בעיני דבדיקה יפה היא ואסמכוה אקרא. ואם לא בדק בלילה יבדוק ביום גם לאור הנר, ודוקא נר משעוה כדפי' הרא"ש. ובפתילה אחת כדפי' בסמ"ק. דאי הוי נעשה כקליעה דינו כאבוקה, ואין לבדוק לאורו לא נר של חלב ולא של שמן. מיד כשגמר הבדיקה צריך שיבטל ויאמר: כל חמירא וחמירא דאיכא ברשותי דלא חמיתי' ודלא בערתי' ליבטל וליהוי כעפרא. ויש מסיימין כעפרא דארעא, וכן הוא בס' אגודה. ומי שאינו יודע, יכול לומר בכל לשון, אפילו בלשון אשכנז ודיו. וכן הבודק לאלמנה היא מבטלת בעצמה, אם אינה יודעת בלשון הקודש תאמר בלשון אשכנז כן: אל אורהפא און אלי זויאר טייק דש דא איז אין מיינר גיוואלט דש איך ניט האב גיזעהן און ניט האב אויז גירוימט עש זאל זיין פר שטערט און זאל זיין אז אשין דיר ערדן. ואם אינה יכולה כלל לבטל בעצמה, אז יבטל הבודק בשבילה והיא תעמוד אצלו בשעת הביטול דנראה כשלוחה וכן הגיד הר"ן בשם מהרן. וכן באורח חיים על אבי הבן בשעת המילה. והמבטל לאחר יאמר דאיכא ברשות פלוני או פלונית.

ר' יעקב מולין, מהרי"ל: מנהגים (מכון ירושלים, תשנ"ה), עמ' 86-87

בניישטט הכריז השמש בבהכ"נ שלא יניחו תינוקות להביא עוד יותר חמץ לבהכ"נ. ובראשונה כבדוהו. ואמר מהר"ש שלעולם מכריזין כן כשבודקין החמץ בלילה דאח"כ, ואמר שכתב במרדכי שצריך השמש לבדוק בבה"כ. וכן בא"ח. דרש מהר"ש דצריכין לכבד כל חדרי הבית ואין לסמוך על בדיקת חמץ להפטר בזה מן הכיבוד כי זה בלא זה לא מועיל ולא יצא ידי חובתו רק בשניהם, וכן דרש מהרי"ל סג"ל.

מהר"ש דרש הא דנשים מהימנו אבדיקת חמץ משום דמהימנא רבנן בדרבנן. והתוס' אמרו אי הוי דאורייתא לא מהימנו אף על גב דנאמנים בכיוצא בו דאורייתא, מ"מ על בדיקת חמץ אין

נאמנות משום עצלות. ואמר דמכאן למדין דכל דבר דאית ביה טירחא יתירא כמו לברור דגים קטנים הטמאים מבין הטהורים אין מהימנא הנשים, וכן הוא בדרשות הר"ח א"ו. וכן דרש נמי מהר"י סג"ל, ואמר טעמא דאי הבדיקה דאורייתא דאין נאמנו בה הנשים משום דלא מיתחזק להן האיסור ודאי דאומרים השתא כיבדנו הבית יפה ואין שום חמץ לבדוק, אבל איסור ניקור חלב וגיד דאיסורא הוחזק ודאי שם מהימנא. לכן כל אדם יחזור אחר אנשים בני מצוה לסייעו בבדיקת חמץ ואם אי אפשר לו כלל באנשים יסייעו לו נשים. אכן נאמנות נשים להעיד על בית שבדוק הוא שראו בודק, ואפילו עבד ושפחה נאמנים בכך.

ר' יעקב מולין, מהר"ל: מנהגים (מכון ירושלים, תשנ"ה), עמ' 86-87

אמר מהר"י סג"ל את המצוות לא ילוש אלא ישראל בר דעת ולא גוי ולא חש"ו. אכן אם גדול עומד על גבן שפיר דמי. וכ"כ מהר"ח דאם העומד על גבן נתכוין חשיב שימור כמו טבילה. מיהו אמר מהר"י סג"ל דנראה לו דגוי אפילו ישראל עומד על גביו אסור דגוי אדעתא דנפשיה קעביה, כדאמר לענין גיטין. וכן כל תיקונים דבעי שימור לשם מצת מצוה. ואע"פ שאמרו בציקם של גוים אדם ממלא כריסו מהן, לכתחילה אין לעשות. ועוד דקאמר התם ובלבד שיאכל כזית מצת מצוה באחרונה. וטוב ונכון הוא שישראלים יתעסקו אפילו בשאר כל המצות, דהא אם נאבד אפיקומן סומכים על מה שאכלו בסעודה. [ודרש מהר"ש מצת מצוה אם לשן גוי ואפאן ישראל אסור לצאת בה דבעינן אפייה ולישה ביד ישראל]. ומצוה לכל אדם שיעסוק עצמו במצות. וכן נהג האשר"י שעמד ועשאם בגופו, משום שנא צרורות בשמלותם על שכמם (שמות כב לד), והלא סוסים וחמורים הרבה היו להם, אלא שחביבה היתה המצוה עליהם. ועוד טעם דכל מצוה יעשה בעל הבית גופיה, כדאשכחן בפרק כל כתבי גבי אמוראים חד חריך רישא לשבתא וחד מלח שיבוטא. ועוד דמצה מתקרי לחם עני, ודרכו של עני הוא מסיק ואשתו לשה, ועוד נמי משום שיבטל כעצמו את הפירורים בכל פעם ופעם טרם יחמצו. וכלל לא יעשו המצוות אך בני מצוה ולא הקטנים. הוי דאורייתא לא מהימנו אף על גב דנאמנים בכיוצא בו דאורייתא, מ"מ על בדיקת חמץ אין נאמנות משום עצלות. ואמר דמכאן למדין דכל דבר דאית ביה טירחא יתירא כמו לברור דגים קטנים הטמאים מבין הטהורים אין מהימנא הנשים, וכן הוא בדרשות הר"ח א"ו. וכן דרש נמי מהר"י סג"ל, ואמר טעמא דאי הבדיקה דאורייתא דאין נאמנו בה הנשים משום דלא מיתחזק להן האיסור ודאי דאומרים השתא כיבדנו הבית יפה ואין שום חמץ לבדוק, אבל איסור ניקור חלב וגיד דאיסורא הוחזק ודאי שם מהימנא. לכן כל אדם יחזור אחר אנשים בני מצוה לסייעו בבדיקת חמץ ואם אי אפשר לו כלל באנשים יסייעו לו נשים. אכן נאמנות נשים להעיד על בית שבדוק הוא שראו בודק, ואפילו עבד ושפחה נאמנים בכך.

ר' יעקב מולין, מהר"ל: מנהגים (מכון ירושלים, תשנ"ה), עמ' 113-114

אמר מהר"י סג"ל את המצוות לא ילוש אלא ישראל בר דעת ולא גוי ולא חש"ו. אכן אם גדול עומד על גבן שפיר דמי. וכ"כ מהר"ח דאם העומד על גבן נתכוין חשיב שימור כמו טבילה. מיהו אמר מהר"י סג"ל דנראה לו דגוי אפילו ישראל עומד על גביו אסור דגוי אדעתא דנפשיה קעביה, כדאמר לענין גיטין. וכן כל תיקונים דבעי שימור לשם מצת מצוה. ואע"פ שאמרו בציקם של גוים אדם ממלא כריסו מהן, לכתחילה אין לעשות. ועוד דקאמר התם ובלבד שיאכל כזית מצת מצוה באחרונה. וטוב ונכון הוא שישראלים יתעסקו אפילו בשאר כל המצות, דהא אם נאבד אפיקומן סומכים על מה שאכלו בסעודה. [ודרש מהר"ש מצת מצוה אם לשן גוי ואפאן ישראל אסור לצאת בה דבעינן אפייה ולישה ביד ישראל]. ומצוה לכל אדם שיעסוק עצמו במצות. וכן נהג האשר"י

שעמד ועשאו בגופו, משום שנא צרורות בשמלותם על שכמם (שמות כב לד), והלא סוסים וחמורים הרבה היו להם, אלא שחביבה היתה המצוה עליהם. ועוד טעם דכל מצוה יעשה בעל הבית גופיה, כדאשכחן בפרק כל כתבי גבי אמוראים חד חריך רישא לשבתא וחד מלח שיבוטא. ועוד דמצוה מתקרי לחם עני, ודרכו של עני הוא מסיק ואשתו לשה, ועוד נמי משום שיבטל כעצמו את הפירורים בכל פעם ופעם טרם יחמצו. וכלל לא יעשו המצוות אך בני מצוה ולא הקטנים.

שיעור 4: ליל הסדר וההגדה

ר' יעקב מולין, מהרי"ל: מנהגים (מכון ירושלים, תשנ"ה), עמ' 132

אמר מהרי"ל סג"ל כל ימות השנה טוב למנוע כלים נאים למען מיעוט שררה וזכר לחורבן. לבד מלילות הסדר לפי שהתורה הזהירה להראות דרך חירות, וכן בא"ח. על דרך שמשמשין בכלי כסף וזהב ובגדי צבעונים באותה הלילה. ואפי' כלים הממושכנים בידו מן הגוים מותר להשים אותם על שלחן מיוחד לשמוח בראותם. וכן העיד שעשה כן אביו מהרם סג"ל. ומאד חביבה מצות הסדר דלא אשכחן דהקפידה תורה על תינוקות יותר מבלילה זו דכתיב והגדת לבנך (שמות יג, ח) אע"ג דכתיב גם בהקהל את הנשים והטף (דברים לא, יב) הא פריך התם טף על מה הן באין ליתן שכר טוב למביאייהן.

ר' יעקב מולין, מהרי"ל: מנהגים (מכון ירושלים, תשנ"ה), עמ' 133

כשישבו לשולחן יהיו מוכנים לכל אחד כוסו וג' המצות סדורין אב"ג זו על גב זו, ושני תבשילין, והירקות. ארבע כוסות כנגד ארבע לשון גאולה והצלת כו'. ג' מצות אמר מהר"ש יען כי הקב"ה הוציאנו ממצרים והיוצא מבית האסורים צריך להביא קרבן תודה. ויש בה ד' מינין: חלות, ריקים רבוכה וג' מינין של מצה כנגדן הויין הג' מצות.

ר' יעקב מולין, מהרי"ל: מנהגים (מכון ירושלים, תשנ"ה), עמ' 164

אמר מהרי"ל סג"ל שרכו מהר"ש לא היה מניח נערים שאינן בני מצוה לומר הודו בליל פסח, אבל אנא ה' הושיעה נא והצליחה נא הניח לומר שאז יכולין להוציא הואיל ועונין אחריהן כל מלה ומלה מה שאין כן בהודו. וכן משמע מלשון רבינו שמחה דכתב הגדול מקרי הודו. ואנא מניחין את הקטנים לומר כדי שלא ישנו וגם כדי לחנכם. ואמר מהרי"ל סג"ל שכן מצא כתוב תבא מארה למי שאשתו ובניו מקרי' לו הודו.

ר' יעקב מולין, מהרי"ל: מנהגים (מכון ירושלים, תשנ"ה), עמ' 165

אמר מהרי"ל סג"ל שרבינו שמחה כתב שנשים חייבות לקרא הלל בליל פסח שאף הן היו באותו הנס. ולפי זה אפשר שנשים אומרות הודו ועונים אחריהן, ואמרת לפניו והא חייבות במגילה משום דהיו באותו הנס מ"מ פסק המרדכי שאין מוציאות אנשים. והשיב לי שאני מגילה דצריכה לקרוא ברבים ולפרסומי ניסא ויותר יפה באנשים.

ר' יעקב מולין, מהרי"ל: מנהגים (מכון ירושלים, תשנ"ה), עמ' 168

חזק כמו שעושיין בשאר הלילות דעיקר האמנה לבטוח בשמירת הקב"ה וכן בא"ז. וגדול האמנה והכל לשם שמים. דרש מהרי"ל סג"ל כדאירע ליל פסח בשבת אל יאמר אדם לחודיה ההגדה, רק חבירו יקרא עמו, דחיישינן שמא יטה. ואם אין לו חבר אשתו היודעת לקרא תקרא עמו. ואין מועיל עם אשתו המעיינת עמו תוך הספר אם לא יודעת לקרא. וכן הוא בפרנס סי' קכ"ח. ואם אין לו כל אלה או יש לו חבר עם הארץ אז יאמר להם תסתכלו בי אם אבא להטות תמחו בידי ותאמרו: שבת היום שבת היום. ואם אדם בקי הוא ורגיל בפסוקים דכשרואה התחלתם יודע סיומם לא צריך כל אלה דא"צ הטיה.

שיעור 5: סיפור לערב פסח מספר המעשים

Rella Kushlevsky, *Tales in Context: Sefer haMa'asim in Medieval Northern France* (Wayne State University Press, 2017), 293-303

מעשה היה בשני אחין, אחד עשיר ואחד עני. והיה לעני בנים ובנות הרבה, ולעשיר לא היה לו כי אם בת אחת. והיה העשיר צר עין כנגד אחד [אחיו], כי הוא לא רוצה לעשות לו שום טובה הנאה שבעולם. והיה לעני בן אחד ששמו יצחק. והוא היה בחור, וטוב, יפה תואר מאוד ולומד בטוב. והיה העשיר אוהבו מאוד, יותר מאחיו ומכל בניו.

ויהי היום שהיה ערב פסח, ולא היה לעני שום דבר ממה לקנות חטים לפסח לעשות לו מצות ולבניו. בא אל אחיו העשיר וא"ל: אדוני, בחסדך תגמול לי חסד גדול ועשה באהבת השם אלהינו, ולוה לי כור של חטים לפרנס אני וביתי בזה היום טוב. א"ל העשיר: אם תתן לי ערבון, אלוה אותו לך. א"ל: מה הערבון אשר אתן לך, כי אין בידי כלום. א"ל: הבא לי יצחק בנך כי אתה אוהבו יותר מכל בניך, ויהיה לי למשמרת עד שתפרע לי מה שאלוה לך. הלך העני והביא לו יצחק בנו, ולוה לו עליו כור של חטים.

ובכל יום ויום אותו יצחק הולך לבית המדרש, ולומד בפני הרב יומם ולילה. ובכל לילה בתו של אותו עשיר דודו מתאחרת, וממתנת אותו עד שבא. וכן היה מנהגה תמיד בכל הלילות. יום אחד קרא הרב לאותו יצחק וא"ל: לך בני שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך, ויהי אלהים עמך בלילה הזה. מיד כשתבא לבית דודך ותמצא שם קרובתך, קחנה ותחבקנה ונשוק אותה. א"ל: ר' איך אעשה הרעה הזאת להשיא יצר הרע עלי כל זמן שיכולתי להמלט ממנו? א"ל: בשבועה לא אני חנך [אניחך] עד שתשבוע לי שתעשה זאת. עמד הבחור ו[הי]שבוע [וישבוע] לו.

כשבא לביתו מצאה מוכנת כנגדו לפתוח לו הפתח. ופתחה לו, והלכו וישבו סביב האש. והיא הכינה לו לאכול כמנהגה. והוא אמר לה: לא אוכל ולא אשתה. וישב ובכה. ואמרה לו: אהובי קרובי, מה יש לך? הגד לי מה יש לך, ואם תצטרך לשום דבר, ומה שאלתך ובקשתך, ועל מה אתה בוכה? והוא לא רצה לומר לה, כי נתבייש ממנה לומר לה. ויהי היא מתאמצת לדעת מה זה ועל מה זה והגיד לה הכל כאשר נשבע בפני רבו, וכאשר ציוהו. אמרה לו: אהובי איש כלבבי, אל תבכה בשביל זה. והלכה וחבקה אותו ונשקה לו בפיו כמה פעמים, ואמרה לו: אל תתבייש קרובי ממני, כי אני אוהבת אותך מאד (מאהבה עזה). כי אחי ובשרי אתה, ואבי אוהב אותך ככבת עינו ו[ית]דברה [ותדבר] על לבו. ופייסה אותו בדבריה. והאכילתו והשקתו. והלך ושכב במטתו עד למחר.

ולמחר בא לו לפני רבו. א"ל רבו: עשית כאשר צויתך? א"ל: כן. וסיפר לו כל העניין. א"ל: הוזהר שתעשה עד תשעה לילות. וכן עשה. ולאחר תשעה לילות א"ל רבו: לך שכוב הלילה במטתה. א"ל: איך אעשה זאת ושמע דודי והרגני? א"ל רבו: עשה כאשר אני מצוה אותך, ואל תניח. הלך הבחור ושכב עמה במיטתה, ונטל חרב ושם ביניהם וישכבו יחד וישנו עד הבקר. ויקם דודו וילך דרך החצר לעשות צרכיו, וימצאם שוכבים יחד והחרב ביניהם והם ישנים. ונטל טליתו ופרס עליהם ואמר: יהי רצון מלפני אלהי ישראל שתהא מיטתכם שלימה, שלא ימצא בכם פסול. הלך לחצר ושב לחדרו וספר לאשתו. והיא היתה צרת עין על אותו יצחק, כי אינה אוהבת אותו. ותאמר: הכוונה יעשה את בתינו? אמר לה: אם היה בדעתו לפגום אותה, לא היה שם החרב ביניהם. אלא לא עשה כי אם באהבתם זה את זה. והיה בדעת אשתו ליתן בתה לאחיה. והוא עם הארץ ואינו יודע ללמוד.

כשנערו משנתם וראה יצחק טלית דודו פרוס עליהם, בכה ואמר: ואני אנה אני בא כי דודי היה

כאן וראה אותנו. ואמר: אוי לי אוי לי אנה מפניו אברה, כי הוא יהרוג אותי, מוטב לי לילך לטבוע עצמי בנהר ולא יודע לשום אדם, מלהמתין ביאת דודי, כי לא הלך כי אם להביא עמו שום חרב להורגיני, וזה החרב לא ראה אותו.

מה עשה, הלבישו וקם ממתנו. וכשהיה לבוש רצה לטבוע עצמו בנהר. וכשהיה רץ אל הנהר פגעה בו אמו ואמרה לו: בני לאיזה מקום אתה הולך כל כך במהירות? אמר לה: אמי בבקשה ממך הניחני. אמרה לו: לא אניחך עד שתאמר לי להיכן תלך. עמד וסיפר לה כל המעשה. אמרה לו: בני אל תתעצב בלבך ואל תתן דאגה ללבך כי בעזרת הצור אצילך, ולך עמי ואטמין אותך עד שאדע דעת דורך מה חשב לעשות, ועד שוב חמתו ושכח את אשר עשית לו. הלך עם אמו ועשה כל אשר צותה עליו. והטמינה אותו. ואחר כך הלכה אל בית דודו, ומצאה שם דודו יושב. אמרה לו: אדוני, היכן יצחק בני? אמר לה: יהי מכירו ברוך וישמרהו מכל רע, לא ידעתי היכן הוא. אמר לה: מה היום מימים שבאתה אלי לשואלו. ידעת ממנו שום דבר? הגידי לי. אמרה לו: לא. מיד הבינה האשה שאין בדעתו עליו. חזרה לביתה ואמרה לבנו כל המוצאות אותה, וכי אין בדעתו עליו, וכי הוא אוהב אותו בלב. הוציאה אותו והלך לבית דודו, ולא שמע קול נוגש, ומדבר אליו כי אם טוב. מה עשתה אמו, הלכה לבית הרב וסיפרה לו כל המאורע. ואמר לה: בתי ידעתי כי ממני היתה הדבר, ולכבוד שמים נתכוונתי. והמתיני ואדבר אל דודו, אולי יתן לו בתו. חזרה לביתה.

והוא שלח אחרי דודו, ובא אליו ואמר לו: מפני מה אין אתה משיא את בתך, כי היא גדולה מאד ועומדת על פרקה? א"ל: ידעתי כי היא ראויה לינשא, אבל לא ידעתי למי אתן אותה. א"ל הרב: למי אתה רוצה ליתן אותה כי אם ליצחק נכדך, כי הוא טוב תואר, ויפה מראה, ותלמיד חכם, ועניו ושפל רוח וביישן, וחכם ונבון אין כמוהו, וטוב תתן אותה לו מתתן אותה לאיש אחר. א"ל: ידעתי כי כל זה הדברים אמיתים ונכוחים, וכל המעלות האילו נתקיימו בו, כי הוא נחמד ונעים ואהוב מאד בעיני. אבל אשתי אינה רוצה ליתננה לו, כי אם לאחיה. א"ל הרב: אחיה עם הארץ ואינו יודע כלום ללמוד, וזה תלמיד חכם אין בכל הישיבה סבר כמוהו. א"ל: אם רצונך, תשגר אחר אשתי ונדעה מה יש בלבה לעשות מזה העניין.

שיגר אחריה, ובאה לפני הרב ושאלה לו לשלום. ואמר לה הרב: ברוכה את בתי לי"י. ויאמר לה הדברים האילו. ואמרה כי אין בדעתה ליתן לבתי כי אם אחי. א"ל הרב: אחיך עם הארץ הוא ואינו יודע כלום ללמוד, וזה חכם מחוכם בתורה, וטוב תתן אותה אל יצחק נכדך מתתן אותה לאיש אחר. אמרה לו: אם כן הוא ילך, יצחק ואחי, לסחורה ואתן לכל אחד מהם מאה דינרים, ואיזה מהם שירויח יותר בזה השנה לסוף שנה זו, אתן לו בתי. וענה הרב ובעלה: טוב הדבר אשר דברת. נפרדו מאת פני הרב והלכו לביתם. ונתנו לכל אחד ואחד מאה דינרים, והלך כל אחד לדרכו. המלך לאמר, והנה הספרים חתומים מטבעתו. כיון ששמע כך שנתרפא המלך אחיו, שמח שמחה גדולה ועשה לו משתה גדול ונתן לו כסף וזהב לרוב, והשליטו באותה עיר שהיה אביו ואמו ודודו בה, ונעשה שר ושליט מאותה עיר, ובא בתוך העיר ברכב, גדול מאד במקנה בכסף ובהב. והלך ופנה בתוך המגדל, הוא וכל אוצרותיו ועבדיו ופרשיו וכל חילו.

ואותו היום נשלמה השנה. והכינו כל צרכי החופה ליתן הנערה אל אחי אמה. כיון שראו שלא בא יצחק וזה בא רצו ליתן לו הנערה והכינו הכל לבא ולקדש אותה. וכיון שראו היהודים שהיה להם שלטון חדש עליהם פחדו ורעדו ממנו מאד, ולא רצו להכניסה לחופה בלא רשות השלטון. עמדה אמה כי הי והלכה אל השלטון. ויכירה יצחק והיא לא הכירה אותו, ותדבר לפניו ותשתחו לאפיה ארצה ותאמר לפניו: אדוני, ברוך בואך, ויגדל המקום שלותך ויאריך ימיך במלכותך. הנה יש לי בת אחת גדולה, והגיע זמנה ליכנס לחופה, וכל צרכי הסעודה מוכנים. תן לנו רשות להכניסה לחופה. וכל זה עשתה כדי למהר הקידושין, כי היה לה פחד שמא יבא יצחק. ענה לה השלטון ואמר: אני רוצה להיות שם כשיקדש האיש בתך, ואראה היאך אתם מקדשין נשותיכם. אמרה לו:

לחייך ולשלוותך. הלכה לביתה וקשטה ופירכסה בתה, והכניסה לבית הנישואין. ובאו כל היהודים שם לנהוג כבוד לחתן ולכלה. ושלחו אחר השלטון, ובא שם. וכשרצה האיש לקדש הנערה גער בו השלטון ואמר: אין לך דין לקדש אותה כי לי משפט הקידושין. כי אני יצחק, וזה אבי וזאת אמי וזה דודי, וכן היה התנאי בינינו. וסיפר להם ובפניהם כל התנאים שהיו ביניהם, ואמרו כולם מ אמת ונכון הדבר כי לך המשפט לקדש, ולך וקדש אותה וזכה במקחך. והלך וקדש אותה, והכניסה לחופה. וישמחו כולם אביו ואמו וכל הקהל שמחה גדולה, ויספר לאביו ולאמו ולדודו כל הקורות אותו לאמר. והוא היה עשיר גדול ושר ושליט בכל הארץ, ויחי האיש ימים רבים וצדיק וחסיד היה כל ימיו ויולד בנים ובנות וכאשר היה לו יהיה לנו אמן.